

Libische Civiele Bijdragen aan Opbouw tijdens Conflict: Dynamiek tussen Betrokkenen, Ambities en Werkwijzen

Samenvatting

In dit onderzoek bestudeer ik de situatie waarin Libiërs, zowel binnen als buiten hun lokale gemeenschap, bijdragen aan de ontwikkeling van de samenleving en rechtsstaat door middel van dialoog en actie. De inspanning die Libische betrokkenen leveren om vanuit de gemeenschap bij te dragen aan effectieve ontwikkelingsprojecten, laat zien hoe belangrijk het is om ethische vragen te stellen: welke mensen moeten betrokken zijn, welke ambities zijn van belang en welke strategieën worden toegepast?

In Libië zet het ontbreken van een stabiele nationale regering de deur open voor invloed van lokale gemeenschappen en regionale en internationale belanghebbenden om bij te dragen aan het ontwikkelingsproces. Het proefschrift behandelt de voornaamste onderzoeksvraag met als onderwerp het EU-programma Shared Action for Rule of Law Progress (SHARP): ‘wat, en hoe, dragen moreel-sociale dialoog en actie bij aan het ontstaan van door Libiërs geïnitieerde initiatieven die civiele logica (civic logic) in Libië bevorderen in het samenwerken van lokale en nationale gemeenschappen/instellingen en met de EU?’

Deze studie heeft een sociaal-epistemologische basis en richt zich op het pluralisme en de verschillende manieren om de wereld te zien, te begrijpen en daarop in te spelen. De studie is gebaseerd op 259 dialogen en 54 projecten die zijn ontworpen en uitgevoerd door, voor en met Libiërs. Vanuit een eerste analyse van hun gezamenlijke werk hanteer ik een interdisciplinaire benadering die ontwikkelingsvraagstukken beschouwt als taaie vraagstukken, de ontwikkelingsethiek in overweging neemt en participatief actieonderzoek (PAR) via coöperatieve gesprekken inzet, om diverse invalshoeken mee te nemen. Zo komen de mensen in een conflictgebied centraal te staan. De nadruk ligt op de kenmerken van الناس, ‘al-nās’, wat ‘de mensen’ betekent: de activisten, wetenschappers, ambtenaren, huisvrouwen en studenten die bij SHARP betrokken zijn; dit houdt in dat zij samenwerken voor geleidelijke ontwikkeling en het verminderen van conflicten, terwijl verschillende ambities en benaderingen worden toegepast.

Het theoretische raamwerk van deze studie stelt dat een voornamelijk westers liberaal perspectief een obstakel vormt voor het toepassen van verschillende invalshoeken om ontwikkeling in (post)conflictgebieden te bevorderen. Kritische ontwikkelingsstudies erkennen de relatie tussen conflict en ontwikkeling, met inbegrip van het belang van diverse perspectieven, betrokkenheid en het eigenaarschap van verschillende actoren. Voor mensen die zich bezighouden met ontwikkelingsvraagstukken, blijft het echter lastig om de kloof te slechten tussen beleid (retoriek) en de complexiteit van de dagelijkse praktijk.

In dit opzicht vallen drie fenomenen op. In de eerste plaats worden de mensen mondjesmaat betrokken, laat staan dat zij in de praktijk een leidende rol vervullen, terwijl externe actoren de leiding behouden en worden beschouwd en bestudeerd als de drijvende kracht achter ontwikkelingswerk. Daarnaast hindert de afwezigheid van lokale betrokkenen naast nationale en internationale organisaties de overgang van een dominante visie naar diverse invalshoeken, waaronder lokale ambities en methoden voor interventies. Ten slotte krijgt de praktische toepassing van verworven inzichten en de eisen die dit aan de betrokken partijen stelt weinig aandacht.

Ik bestudeer deze drie fenomenen met als invalshoek dat conflicten en ontwikkeling voortdurend aanwezig zijn. Ik ga hierbij uit van wat Kaldor beschouwt als modern conflict, een situatie die wordt gestuurd door

‘drie logica's van openbaar gezag’. Twee logica's voeden conflict, terwijl de derde logica meer aansluit bij vreedzame ontwikkeling. Deze civiele logica blijkt uit de wijze waarop partijen zich verenigen om gemeenschappelijke doelen te bereiken met afgesproken samenwerkingsmethoden. Ik bestudeer de civiele logica op drie niveaus. Lokaal zijn het publiek, maatschappelijke organisaties en lokale politici belangrijke spelers. Op intercommunaal niveau kijk ik naar de interactie tussen vrouwen, mannen, jongeren en ouderen uit de diverse gemeenschappen. Ten slotte wordt op (inter)nationaal niveau de betrokkenheid van nationale spelers en de EU onderzocht aan de hand van hun beleids- en uitvoeringsplannen.

De studie toont aan dat integratie van verschillende actoren begint op lokaal niveau, binnen gemeenschappen. Inclusie wordt hier zichtbaar als een voortdurend proces dat is gebaseerd op vertrouwen, kennis en vaardigheden. Het ‘civiel handelen’ van gewone mensen brengt vrouwen, jongeren, lokale ambtenaren en minderheden aan boord. De reflectie van de mensen op hun legitieme rol als burgers om hun samenleving te verbeteren biedt ook een kans om de legitieme rol van nationale ambtenaren en autoriteiten te versterken; zij worden specifiek gevraagd mee te doen, omdat de mensen hun positie als waardevol beschouwen (hoofdstuk 5).

De uitwisseling in dialoog en actie bevordert het gezamenlijk formuleren van ambities waar overeenstemming over bereikt kan worden. De lokale aanpak maakt verschil van mening en overeenstemming zichtbaar. Dit bevordert een proces waarin mensen zich kunnen verenigen voor zaken van publiek belang. Ambities zoals rechtvaardigheid, gelijkheid en verzoening worden toegankelijk gemaakt. Er worden gemeenschappelijke doelen vastgesteld voor een verbeterde rechtsstaat en het verminderen van conflicten (hoofdstuk 6).

De inspanningen van de lokale bevolking bieden kansen voor relaties tussen gemeenschappen en met (inter)nationale niveaus. Dit bevordert een rechtvaardig proces dat zich richt op samenwerking om taai vraagstukken te beheersen. Het toepassen van eenvoudige methoden zoals dialoog en actie onderstreept hoe essentieel bestaande kennis, waarden en vaardigheden op elk niveau zijn (Hoofdstuk 7).

De bevindingen tonen aan dat civiele logica vorm krijgt als burgers initiatief ontplooiën en gezamenlijk optrekken. Een inclusief proces hangt samen met het formuleren van gemeenschappelijke doelen en een brede dialoog en actie. Een groep actoren kan civiele logica zo omzetten in wat ik een ‘civiele praktijk’ noem, geholpen door aandacht voor ‘verhoudingen, uitspraken en handelingen’. Deze praktijk speelt zich af in een context met randvoorwaarden van ontwikkelingswerk. Ik noem drie belangrijke aspecten van dit systeem.

Allereerst zijn er verschillende niveaus waarop activiteiten plaatsvinden: de gemeenschap, de samenwerking tussen de gemeenschappen en het (inter)nationale. Inclusie begint op een niveau en kan vervolgens onderlinge verbanden creëren. Verschillende perspectieven, een stapsgewijze en langdurige benadering zijn essentieel, eigenschappen die vaak worden genoemd om een taai probleem als ontwikkelingswerk te benaderen. Aandacht voor deze eigenschappen op en tussen de diverse niveaus bevordert het ontwikkelingswerk in conflictgebieden. Dit vereist dat alle betrokken partijen, met name (inter)nationale autoriteiten, hun werkwijzen evalueren om verandering mogelijk te maken.

Daarnaast komen inspanningen van bovenaf en onderaf samen op het snijpunt van de niveaus. Betrokkenen hebben de mogelijkheid om synergie te creëren, vooral over ambities en de manier van werken. Uiteindelijk is het essentieel om de legitimiteit van ontwikkelingswerk in zijn geheel te benadrukken. Er zijn diverse bronnen van legitimiteit die naast elkaar kunnen worden ingezet. Daarnaast is het essentieel om de legitimiteit van de reikwijdte en het proces van ontwikkelingswerk te beoordelen.

Naast aandacht voor het raamwerk onderken ik vijf indicatoren die van belang zijn om de civiele praktijk te ondersteunen: betrokkenheid en aanwezigheid (1), transparantie en verantwoording (2), het onderkennen van expertise (3), sociaal-morele dialoog boven technische-organisatorische dialoog (4) en het belang van tijd en plaats (5).

Ik sluit mijn onderzoek af met kritische observaties ten aanzien van de betrokkenheid in Libië van donoren, INGOs, nationale overheden en de burgers. Ik stel ook voor dat vervolgonderzoek zich richt op multi- en interdisciplinaire methoden, PAR, de logica van publieke autoriteit en het (af)leren van donoren en INGOs.

Centrale begrippen: ontwikkeling en conflict; civiele logica; burgerschap; publieke autoriteit; inclusie; dialoog en actie; samenwerking; legitimiteit; Libië